

АНОТАЦІЯ

Каленчук В. О. Соціально-психологічні чинники розвитку уявлень викладачів та студентів про організаційну культуру закладу вищої освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія (05 Соціальні та поведінкові науки). – Херсонський державний університет МОН України, Івано-Франківськ, 2023.

Дисертацію присвячено дослідженню соціально-психологічних чинників розвитку уявлень викладачів та студентів про організаційну культуру закладу вищої освіти. У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи і сформульовано мету і завдання дослідження. Визначено, що об'єктом дослідження є організаційна культура університету як соціально-психологічний феномен. Предметом дослідження є соціально-психологічні чинники розвитку уявлень викладачів і студентів про організаційну культуру закладу вищої освіти.

Подано інформацію про наукову новизну і практичну цінність виконаних досліджень, зазначено особистий внесок здобувача, відомості про апробацію результатів дисертаційної роботи і публікації.

У дослідженні визначено основні наукові підходи до вивчення організаційної культури – прагматичний та феноменологічний, відповідно до яких організаційну культуру розглянуто, як чинник продуктивності роботи організації через засвоєння спільних норм та цінностей, а також, констатовано можливість її цілеспрямованого формування. Розглянуто типології організаційної культури у різних наукових парадигмах.

Організаційну культуру розглядаємо, як багатоаспектне та багаторівневе явище, під впливом якого у співпрацівників формується організаційна ідентичність у відповідності до цілей, цінностей, місії

організації, що сприяє засвоєнню норм, традицій, правил поведінки та взаємовідносин.

Визначено, що організаційна культура університету містить у собі організаційні культури наукової, професійної, студентської, викладацької спільнот, причому для ефективної злагодженої роботи університету відповідно до цілей, стратегії та місії, важливою є узгодженість організаційних цінностей різних спільнот. Студентська спільнота є найбільш динамічною та змінною частиною університету як організації, проте саме вона ретранслює засвоєні цінності та норми організаційної культури університету у зовнішній світ.

Розроблено та операціоналізовано структурно-функціональну модель розвитку уявлень викладачів та студентів про організаційну культуру закладу вищої освіти, соціально-психологічні чинники розвитку уявлень про організаційну культуру відображають два рівні її прояву – зовнішній та внутрішній, та представлено складовими: іміджева, ціннісно-нормативна та соціально-особистісна.

Емпірично досліджено і обґрунтовано, що іміджева складова містить у собі елементи: когнітивний (рівень поінформованості про історію, культуру, сучасний стан, місію, тощо); емоційно-оцінний елемент (ставлення до університету, його основних атрибутів, почуття захищеності, безпечності в освітньому середовищі); поведінковий елемент (готовність діяти та реальні дії, що спрямовані на розвиток університету). До складу ціннісно-нормативної складової увійшли: організаційна ідентичність; узгодженість особистісних і організаційних цінностей; наявність та усвідомлення смислу діяльності у закладі вищої освіти; бачення перспектив професійного зростання у закладі вищої освіти. Соціально-особистісну складову визначають: оцінка якості та рівня взаємовідносин всередині організації; соціальний статус в організації та задоволеність можливостями кар'єрного просування; можливість реалізації потреби у саморозвитку.

На основі емпіричного дослідження з'ясовано, що на думку студентів та викладачів, тип організаційної культури є переважно закритим з високим рівнем формалізації взаємовідносин між всіма суб'єктами освітнього процесу, водночас за оцінками бажаного стану організаційної культури зафіксовано прагнення студентів і викладачів навчатися та працювати в університетському середовищі з відкритою організаційною культурою. Констатовано, усвідомлення з боку студентів і викладачів необхідності структурування, координування, регламентації, нормування спільної роботи закладу вищої освіти.

З'ясовано, що соціально-психологічними чинниками, які зумовлюють уявлення викладачів і студентів про «закрити модель організаційної культури» є такі: сприйняття системи управління університетом, як чіткої ієрархічно побудованої вертикалі, яка має однозначну систему підпорядкування, регламентацію діяльності та відносин між всіма суб'єктами освітнього процесу, наявність розроблених, вимірюваних та прийнятих критеріїв оцінювання продуктивності роботи співробітників та студентів, конкурентне університетське середовище.

Сприйняття організаційної культури університету за «синхронною моделлю» детерміновано розумінням та прийняттям спільних цілей і цінностей, єдністю поглядів та усвідомлення стратегії розвитку університету, прагненням до професійної та особистісної самореалізації; прагненням до партнерських взаємовідносин між всіма учасниками освітнього процесу.

«Випадкова модель організаційної культури» взаємопов'язана із такими характеристиками: творчість, прагнення до самовираження, можливість професійного та особистісного саморозвитку, схильність до інновацій, сприйняття університетського середовища як відкритого та творчого.

Виокремлено у викладацькій вибірці «Підприємницьку модель організаційної культури», уявлення про таку модель узгоджується зі сприйняттям ректора університету як підприємця, відповідно, його стратегія спрямовується на підвищення конкурентоздатності університету, комерціалізацію діяльності, розширення можливостей для надання платних освітніх послуг, що сприяє підвищенню стабільності та розвитку університету.

З'ясовано, що для студентської вибірки характерною є «Сімейна модель організаційної культури», яка пов'язана в уявленні студентів із прийняттям спільних єдиних цілей та цінностей всієї університетської спільноти, що створює можливості для професійного та особистісного розвитку кожного учасника освітнього процесу.

Окреслено *наукову новизну*: теоретично та емпірично обґрунтовано продуктивність застосування культурологічного підходу у сфері освіти, зокрема, у закладах вищої освіти, для аналізування відносин основних суб'єктів освітнього процесу (викладачів та студентів); розроблено та операціоналізовано структурно-функціональну модель розвитку уявлень викладачів та студентів про організаційну культуру закладу вищої освіти, соціально-психологічні чинники розвитку уявлень про організаційну культуру представлено складовими: іміджева (когнітивний, емоційно-оцінний, та поведінковий елементи), ціннісно-нормативна (організаційна ідентичність; узгодженість особистісних і організаційних цінностей; усвідомлення смислу діяльності у закладі вищої освіти; бачення перспектив професійного зростання у закладі вищої освіти), соціально-особистісна (оцінка якості та рівня взаємовідносин всередині організації; соціальний статус в організації та задоволеність можливостями кар'єрного просування; можливість реалізації потреби у саморозвитку).

Подано *практичне значення* результатів дослідження, яке полягає у тому, що його основні положення і висновки можуть стати основою для

розробки конкретних рекомендацій, які будуть застосовані у практичній психології освіти для оптимізації міжособистісних відносин основних суб'єктів освітнього процесу; для формування оптимальної моделі організаційної культури; для розробки програм розвитку організації; для покращення процесів університетського менеджменту, а також у діагностичних, корекційних, розвивальних цілях.

Отримали подальший розвиток уявлення про організаційну культуру університету основних суб'єктів освітнього процесу (викладачів та студентів).

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у застосуванні методології системного підходу до вивчення становлення організаційної культури університету; визначенні розвитку уявлень різних суб'єктів освітнього процесу про організаційну культуру університету.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці прикладних програм для викладачів та студентів щодо формування позитивної конструктивної організаційної культури закладу вищої освіти.

Ключові слова: організаційна культура, освітній процес, заклад вищої освіти, університет, студенти, викладачі, уявлення, студентське самоврядування, професійна підготовка, цінності, ціннісно-сміслові орієнтації, ціннісно-смістова сфера, особистість, професійна самореалізація.